

سلسله درس‌هایی از قواعد فقه (۴)

قاعده الزام

در وین استاد معظم و محقق

آیت الله حاج شیخ محمد حواد فاضل لنکرانی دام‌الله

به کوشش:

مهدی رهنما و رضا اسکندری

مرکز فقهی ائمه اطهار (ع)

فاضل لنکرانی، محمدجواد. ۱۳۴۱ -

قاعده الزام: دروس استاد معظم حاج شیخ محمدجواد فاضل لنکرانی. قم: مرکز فقهی ائمه اطهار علیهم السلام. ۱۴۳۳ ه. ق. = ۱۳۹۱ ه. ش.

۱۶۰ ص. - (سلسله درس‌هایی از قواعد فقه؛ ۴)

ISBN: 978-600-5694-53-6

فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

کتابنامه.

چاپ اول.

۱. قاعده الزام. ۲. فقه - قواعد. الف. فاضل موحّدی لنکرانی، محمدجواد، ۱۳۴۱ - ب. رهنما، مهدی، گردآورنده. ج. اسکندری، رضا، گردآورنده. د. عنوان.

BP ۱۶۹/۵۲

۱۳۹۱ ف ۷۴ الف

شماره کتابشناسی ملی: ۳۰۵۵۲۶

انستیتوت مرکزی فقه و حقوق

قاعده الزام

دروس استاد معظم آیت‌الله حاج شیخ محمدجواد فاضل لنکرانی

تألیف: حاج شیخ محمدجواد فاضل لنکرانی

ناشر: مرکز فقهی ائمه اطهار علیهم السلام

چاپ: اول - ۱۳۹۱ ه. ش.

چاپخانه: اعتماد - قم

تیراژ: ۱۵۰۰ نسخه

قیمت: ۴۵۰۰ تومان

حق چاپ محفوظ است

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۶۹۴-۵۳-۶ ISBN: 978-600-5694-53-6

مرکز پخش: قم، میدان معلم، مرکز فقهی ائمه اطهار علیهم السلام، تلفن: ۷۸۳۲۳۰۳ و ۷۷۴۹۴۹۴

قم شعبه ۱: خیابان ارم، جنب مدرسه کرماتی‌ها، تلفن: ۷۷۴۴۲۷۱ و ۷۷۴۴۲۸۱

شعبه تهران: سه‌راه ضرابخانه، پاسداران، خیابان شهید کاشی‌ها، پلاک ۶، تلفن: ۲۲۸۴۳۹۶۵

حمد و سپاس خداوندی را که علیم است و حکیم، دانشش بی پایان، و در فهم حکمتش همه اندیشمندان ایران، به حکمت آفرید و فرمان داد و بر قواعدی محکم احکامش را استوار ساخت و با فیستادگانی امین و معصوم، مصالح بندگان و خواسته هایش را بر آنان ابلاغ کرد. الزام نبود و درود بی پایان بر ساحت قدس محمد امین، خاتم پیامبران و خاندان پاکش، به سر برد منتظر عالمیان، حضرت صاحب العصر والزمان، حجة بن الحسن العسکری عجل الله تعالی فرجه الشریف؛ به امید آن روز که نقاب از چهره برگردد و به فیض ظهورش نائل آییم؛ ان شاء الله

کتاب حاضر؛

سالهاست که استاد بزرگوار، حضرت آیت الله آقای حاج شیخ محمدجواد فاضل لنکرانی، دام عزّه، درس های ماه رمضان خود را به تبیین قواعد فقهیه اختصاص داده اند. بخشی از این مباحث استدلالی، تحت عنوان «سلسله درس هایی از قواعد فقه» به طبع رسیده و در اختیار فضلاء و علاقمندان قرار گرفته است.

از این مجموعه، سه جلدی که به زیور طبع آراسته شده، عبارتند از:

۱. قاعده لا حرج؛

۲. قاعده ضمان ید؛

۳. قاعده فراغ و تجاوز.

و این جلد محصولی از درس های معظم له در ماه رمضان سال ۱۴۲۸ ق، مطابق با

۱۳۸۶ش می‌باشد که به کوشش و تلاش فراوان دو تن از محققین و دانش‌پژوهان مرکز فقهی ائمه اطهار علیهم‌السلام، آقایان حجج اسلام رضا اسکندری و مهدی رهنما، پس از پیاده شدن از نوار، تحت اشراف استاد به رشته تحریر درآمده است.

در این مباحث، استاد به صورت تخصصی و اجتهادی به مباحث این قاعده مهم که بیانگر نحوه تعامل بین پیروان مذاهب و ادیان مختلف است، پرداخته‌اند و به نتایجی دست یافته‌اند که برخی از آنها در کلمات پیشینیان دیده نمی‌شود و برخی دیگر با اشاراتی به آن بسنده کرده و به تبیین آن نیز پرداخته‌اند. اهم نکاتی که در این قاعده مدنظر بوده است:

۱. علماء عمدتاً برای اثبات این قاعده به احادیث تمسک کرده‌اند، به خصوص حدیث شریف «الزموهم بما الزموا به أنفسهم» که ملاک تسمیه این قاعده نیز به عنوان «قاعده الزام» شده است، لکن برای اولین بار در این کتاب برای اثبات این قاعده به آیاتی از قرآن که به برخی ادله دیگر تمسک شده است.

۲. برخی از اندیشمندان در صدد تفاوت گذاردن بین قاعده الزام و التزام و مقاصه‌اند و آنها را به عنوان سه قاعده معرفی می‌کنند. مؤلف محترم بر این عقیده است که ما در اینجا فقط یک قاعده داریم و تسمیه به الزام، دقیق نیست و در نامگذاری قاعده تسامحی رخ داده است و باید به دنبال تعبیر دیگری باشیم که قدر جامع بین این سه عنوان باشد و مفاد این روایت (من دان بدین قوم لزمته) را که جامع بین همه آنهاست، به طور روشن برساند.

۳. این قاعده در ناحیه ملزم (بکسر الزاء) اختصاص به شیعه ندارد، همان‌گونه که در مورد ملزم (بفتح الزاء) نیز مختص به اهل سنت نیست، بلکه تمام پیروان مذاهب و ادیان آسمانی را شامل می‌شود.

۴. با تحقیقی که در این قاعده صورت گرفته است، استاد به این نتیجه رسیده‌اند که ما بر اساس این قاعده، نه تنها پیروان مذاهب و ادیان دیگر را می‌توانیم یا باید بر باورها، معتقدات و ملتزمات خودشان الزام نماییم، بلکه ما نسبت به اعمال خودمان در آنجا که با آنها مرتبط می‌شود نیز باید آثار صحت را بر اعمال آنان بار کنیم.

همان‌گونه که در تعامل بین شیعیان؛ در صورت اختلاف در عمل به احکام، به جهت اختلاف در تقلید و یا اجتهاد، اگر عمل به وظیفه کرده‌اند، آثار صحت را بر آن مترتب می‌دانیم.

۵- در این کتاب، سی و شش مورد از موارد تطبیق این قاعده مورد تعرض قرار گرفته است، در حالی که در برخی از کتب بزرگان چهارده مورد را بیشتر ذکر فرموده‌اند.

در خاتمه بر خود فرض می‌دانم که از مرجع عالیقدر جهان تشیع، مرحوم آیت‌الله العظمی حاج شیخ محمد فاضل لنکرانی (رحمه الله) که این مرکز از خدمات ماندگار ایشان است و تاکنون علاوه بر پژوهشهای مهم و نشر آن، به تربیت فضلاء و فقهاء پرداخته و در این زمینه رفته‌رفته چشمگیری داشته‌است، یادی کرده و از خداوند متعال مسئلت نمایم که آن را بعله عنده فی اعلیٰ علیین و یحشره مع الانبیاء و الصدیقین و الشهداء و الصالحین، سیم الأئمة الساهرين وحسن أولئك رفيقاً.

مرکز فقهی ائمه اطهار (ع)

سید محمد باقر فاضل کاشانی

۱۳۹۱/۱۰/۱۰

فهرست مطالب

۵	● پیش‌گفتار
۹	● مقدمه
۱۰	مراد از قاعده الزام
۱۰	مفهوم‌شناسی واژه الزام
۱۱	الزام در لغت
۱۲	تفاوت قاعده «الزام» و قاعده «لزوم» و قاعده «التزام»
۱۳	بیان اجمالی قاعده الزام
۱۴	بیان چند تطبیق برای قاعده الزام
۱۴	فرع اول: طلاق
۱۵	فرع دوم: اشهاد برای نکاح
۱۵	فرع سوم: تعصیب
۱۶	فرع چهارم: نماز میت
۱۷	جریان قاعده الزام در تمام ابواب فقه
۱۸	جایگاه فقهی قاعده و بیان کلمات فقهاء

۱. کلام شیخ طوسی رحمته اللہ علیہ ۱۸
۲. ابن ادریس رحمته اللہ علیہ ۲۰
۳. محقق حلی رحمته اللہ علیہ ۲۱
۴. علامہ حلی رحمته اللہ علیہ ۲۱
۵. مرحوم شہید اول رحمته اللہ علیہ ۲۱
۶. فاضل مقداد رحمته اللہ علیہ ۲۲
۷. محقق ثانی رحمته اللہ علیہ ۲۲
۸. شہید ثانی رحمته اللہ علیہ ۲۳
۹. صاحب مدارک رحمته اللہ علیہ ۲۴
۱۰. مرحوم سبزواری رحمته اللہ علیہ ۲۴
۱۱. صاحب حدائق رحمته اللہ علیہ ۲۵
۱۲. صاحب ریاض رحمته اللہ علیہ ۲۵
۱۳. فیض کاشانی رحمته اللہ علیہ ۲۶
۱۴. مجلسی اول رحمته اللہ علیہ ۲۶
۱۵. میرزای قمی رحمته اللہ علیہ ۲۶
۱۶. مرحوم تستری رحمته اللہ علیہ ۲۷
۱۷. مرحوم مراغی رحمته اللہ علیہ ۲۷
۱۸. مرحوم نراقی رحمته اللہ علیہ ۲۸
۱۹. صاحب جواهر رحمته اللہ علیہ ۲۸
- جمع بندی کلمات فقہاء رحمۃ اللہ علیہم ۲۹
- ادلّٰہ قاعدۃ الزام ۳۱
- دلیل اوّل: اجماع ۳۲
- حجّیت یا عدم حجّیت اجماع مدرکی ۳۴
- دلیل دوّم: قاعدہ اقرار ۳۵

۳۸	ذلیل سوّم: سیره عقلائیّه و متشرعه
۳۹	دلیل چهارم: عقل
۴۳	دلیل پنجم: آیات قرآن کریم
۴۳	۱. آیه چهل و دوم سوره مائده
۵۲	۲. آیه چهل و هفتم سوره مائده
۵۸	آیه‌ای بر خلاف قاعده الزام
۵۸	آیه ۸۵ سوره آل عمران
۶۰	دلیل ششم: روایات
۶۳	روایت اوّل
۷۴	روایت دوم
۷۷	روایت سوم و چهارم
۸۱	روایت پنجم
۸۷	روایت ششم
۸۸	روایت هفتم
۸۹	روایت هشتم
۸۹	روایت نهم
۹۰	روایت دهم
۹۱	روایات متعارض
۹۳	جمع بین روایات
۹۴	روایت یازدهم و دوازدهم
۹۷	روایت سیزدهم
۱۰۰	روایت چهاردهم
۱۰۱	روایت پانزدهم
۱۰۳	روایت شانزدهم

۳۲۱	جنایات کفار	۱۳۹
۳۲۵	حبوه	۱۳۹
۳۴۰	جد زنا	۱۴۰
۳۵۰	قبول شهادت	۱۴۰
۳۶۰	نهی از منکر	۱۴۱
۳۷۰	جواز تحلیف یهودی و مسیحی به کتاب خودشان	۱۴۲
۳۸۰	صحت معاملات با کفار	۱۴۲
۳۹۰	صحت تزویج مجوس با مادر خویش	۱۴۳
۴۰۰	جواز اقرار با کفار	۱۴۳
●	پاسخ به دو سؤال	۱۴۵
●	منابع و مأخذ	۱۴۵
●	فهرست مطالب	۱۵۳
۳۳۱		۳۳۱
۳۳۵		۳۳۵
۳۳۶		۳۳۶
۳۳۷		۳۳۷
۳۳۸		۳۳۸
۳۳۹		۳۳۹
۳۴۰		۳۴۰
۳۴۱		۳۴۱
۳۴۲		۳۴۲
۳۴۳		۳۴۳
۳۴۴		۳۴۴
۳۴۵		۳۴۵
۳۴۶		۳۴۶
۳۴۷		۳۴۷
۳۴۸		۳۴۸
۳۴۹		۳۴۹
۳۵۰		۳۵۰
۳۵۱		۳۵۱
۳۵۲		۳۵۲
۳۵۳		۳۵۳
۳۵۴		۳۵۴
۳۵۵		۳۵۵
۳۵۶		۳۵۶
۳۵۷		۳۵۷
۳۵۸		۳۵۸
۳۵۹		۳۵۹
۳۶۰		۳۶۰
۳۶۱		۳۶۱
۳۶۲		۳۶۲
۳۶۳		۳۶۳
۳۶۴		۳۶۴
۳۶۵		۳۶۵
۳۶۶		۳۶۶
۳۶۷		۳۶۷
۳۶۸		۳۶۸
۳۶۹		۳۶۹
۳۷۰		۳۷۰
۳۷۱		۳۷۱
۳۷۲		۳۷۲
۳۷۳		۳۷۳
۳۷۴		۳۷۴
۳۷۵		۳۷۵
۳۷۶		۳۷۶
۳۷۷		۳۷۷
۳۷۸		۳۷۸
۳۷۹		۳۷۹
۳۸۰		۳۸۰
۳۸۱		۳۸۱
۳۸۲		۳۸۲
۳۸۳		۳۸۳
۳۸۴		۳۸۴
۳۸۵		۳۸۵
۳۸۶		۳۸۶
۳۸۷		۳۸۷
۳۸۸		۳۸۸
۳۸۹		۳۸۹
۳۹۰		۳۹۰
۳۹۱		۳۹۱
۳۹۲		۳۹۲
۳۹۳		۳۹۳
۳۹۴		۳۹۴
۳۹۵		۳۹۵
۳۹۶		۳۹۶
۳۹۷		۳۹۷
۳۹۸		۳۹۸
۳۹۹		۳۹۹
۴۰۰		۴۰۰
۴۰۱		۴۰۱
۴۰۲		۴۰۲
۴۰۳		۴۰۳
۴۰۴		۴۰۴
۴۰۵		۴۰۵
۴۰۶		۴۰۶
۴۰۷		۴۰۷
۴۰۸		۴۰۸
۴۰۹		۴۰۹
۴۱۰		۴۱۰
۴۱۱		۴۱۱
۴۱۲		۴۱۲
۴۱۳		۴۱۳
۴۱۴		۴۱۴
۴۱۵		۴۱۵
۴۱۶		۴۱۶
۴۱۷		۴۱۷
۴۱۸		۴۱۸
۴۱۹		۴۱۹
۴۲۰		۴۲۰
۴۲۱		۴۲۱
۴۲۲		۴۲۲
۴۲۳		۴۲۳
۴۲۴		۴۲۴
۴۲۵		۴۲۵
۴۲۶		۴۲۶
۴۲۷		۴۲۷
۴۲۸		۴۲۸
۴۲۹		۴۲۹
۴۳۰		۴۳۰
۴۳۱		۴۳۱
۴۳۲		۴۳۲
۴۳۳		۴۳۳
۴۳۴		۴۳۴
۴۳۵		۴۳۵
۴۳۶		۴۳۶
۴۳۷		۴۳۷
۴۳۸		۴۳۸
۴۳۹		۴۳۹
۴۴۰		۴۴۰
۴۴۱		۴۴۱
۴۴۲		۴۴۲
۴۴۳		۴۴۳
۴۴۴		۴۴۴
۴۴۵		۴۴۵
۴۴۶		۴۴۶
۴۴۷		۴۴۷
۴۴۸		۴۴۸
۴۴۹		۴۴۹
۴۵۰		۴۵۰
۴۵۱		۴۵۱
۴۵۲		۴۵۲
۴۵۳		۴۵۳
۴۵۴		۴۵۴
۴۵۵		۴۵۵
۴۵۶		۴۵۶
۴۵۷		۴۵۷
۴۵۸		۴۵۸
۴۵۹		۴۵۹
۴۶۰		۴۶۰
۴۶۱		۴۶۱
۴۶۲		۴۶۲
۴۶۳		۴۶۳
۴۶۴		۴۶۴
۴۶۵		۴۶۵
۴۶۶		۴۶۶
۴۶۷		۴۶۷
۴۶۸		۴۶۸
۴۶۹		۴۶۹
۴۷۰		۴۷۰
۴۷۱		۴۷۱
۴۷۲		۴۷۲
۴۷۳		۴۷۳
۴۷۴		۴۷۴
۴۷۵		۴۷۵
۴۷۶		۴۷۶
۴۷۷		۴۷۷
۴۷۸		۴۷۸
۴۷۹		۴۷۹
۴۸۰		۴۸۰
۴۸۱		۴۸۱
۴۸۲		۴۸۲
۴۸۳		۴۸۳
۴۸۴		۴۸۴
۴۸۵		۴۸۵
۴۸۶		۴۸۶
۴۸۷		۴۸۷
۴۸۸		۴۸۸
۴۸۹		۴۸۹
۴۹۰		۴۹۰
۴۹۱		۴۹۱
۴۹۲		۴۹۲
۴۹۳		۴۹۳
۴۹۴		۴۹۴
۴۹۵		۴۹۵
۴۹۶		۴۹۶
۴۹۷		۴۹۷
۴۹۸		۴۹۸
۴۹۹		۴۹۹
۵۰۰		۵۰۰
۵۰۱		۵۰۱
۵۰۲		۵۰۲
۵۰۳		۵۰۳
۵۰۴		۵۰۴
۵۰۵		۵۰۵
۵۰۶		۵۰۶
۵۰۷		۵۰۷
۵۰۸		۵۰۸
۵۰۹		۵۰۹
۵۱۰		۵۱۰
۵۱۱		۵۱۱
۵۱۲		۵۱۲
۵۱۳		۵۱۳
۵۱۴		۵۱۴
۵۱۵		۵۱۵
۵۱۶		۵۱۶
۵۱۷		۵۱۷
۵۱۸		۵۱۸
۵۱۹		۵۱۹
۵۲۰		۵۲۰
۵۲۱		۵۲۱
۵۲۲		۵۲۲
۵۲۳		۵۲۳
۵۲۴		۵۲۴
۵۲۵		۵۲۵
۵۲۶		۵۲۶
۵۲۷		۵۲۷
۵۲۸		۵۲۸
۵۲۹		۵۲۹
۵۳۰		۵۳۰
۵۳۱		۵۳۱
۵۳۲		۵۳۲
۵۳۳		۵۳۳
۵۳۴		۵۳۴
۵۳۵		۵۳۵
۵۳۶		۵۳۶
۵۳۷		۵۳۷
۵۳۸		۵۳۸
۵۳۹		۵۳۹
۵۴۰		۵۴۰
۵۴۱		۵۴۱
۵۴۲		۵۴۲
۵۴۳		۵۴۳
۵۴۴		۵۴۴
۵۴۵		۵۴۵
۵۴۶		۵۴۶
۵۴۷		۵۴۷
۵۴۸		۵۴۸
۵۴۹		۵۴۹
۵۵۰		۵۵۰
۵۵۱		۵۵۱
۵۵۲		۵۵۲
۵۵۳		۵۵۳
۵۵۴		۵۵۴
۵۵۵		۵۵۵
۵۵۶		۵۵۶
۵۵۷		۵۵۷
۵۵۸		۵۵۸
۵۵۹		۵۵۹
۵۶۰		۵۶۰
۵۶۱		۵۶۱
۵۶۲		۵۶۲
۵۶۳		۵۶۳
۵۶۴		۵۶۴
۵۶۵		۵۶۵
۵۶۶		۵۶۶
۵۶۷		۵۶۷
۵۶۸		۵۶۸
۵۶۹		۵۶۹
۵۷۰		۵۷۰
۵۷۱		۵۷۱
۵۷۲		۵۷۲
۵۷۳		۵۷۳
۵۷۴		۵۷۴
۵۷۵		۵۷۵
۵۷۶		۵۷۶
۵۷۷		۵۷۷
۵۷۸		۵۷۸
۵۷۹		۵۷۹
۵۸۰		۵۸۰
۵۸۱		۵۸۱
۵۸۲		۵۸۲
۵۸۳		۵۸۳
۵۸۴		۵۸۴
۵۸۵		۵۸۵
۵۸۶		۵۸۶
۵۸۷		۵۸۷
۵۸۸		۵۸۸
۵۸۹		۵۸۹
۵۹۰		۵۹۰
۵۹۱		۵۹۱
۵۹۲		۵۹۲
۵۹۳		۵۹۳
۵۹۴		۵۹۴
۵۹۵		۵۹۵
۵۹۶		۵۹۶
۵۹۷		۵۹۷
۵۹۸		۵۹۸
۵۹۹		۵۹۹
۶۰۰		۶۰۰
۶۰۱		۶۰۱
۶۰۲		۶۰۲
۶۰۳		۶۰۳
۶۰۴		۶۰۴
۶۰۵		۶۰۵
۶۰۶		۶۰۶
۶۰۷		۶۰۷
۶۰۸		۶۰۸
۶۰۹		۶۰۹
۶۱۰		۶۱۰
۶۱۱		۶۱۱
۶۱۲		۶۱۲
۶۱۳		۶۱۳
۶۱۴		۶۱۴
۶۱۵		۶۱۵
۶۱۶		۶۱۶
۶۱۷		۶۱۷
۶۱۸		۶۱۸
۶۱۹		۶۱۹
۶۲۰		۶۲۰
۶۲۱		۶۲۱
۶۲۲		۶۲۲
۶۲۳		۶۲۳
۶۲۴		۶۲۴
۶۲۵		۶۲۵
۶۲۶		۶۲۶
۶۲۷		۶۲۷
۶۲۸		۶۲۸
۶۲۹		۶۲۹
۶۳۰		۶۳۰
۶۳۱		۶۳۱
۶۳۲		۶۳۲
۶۳۳		۶۳۳
۶۳۴		۶۳۴
۶۳۵		۶۳۵
۶۳۶		۶۳۶
۶۳۷		۶۳۷
۶۳۸		۶۳۸
۶۳۹		۶۳۹
۶۴۰		۶۴۰
۶۴۱		۶۴۱
۶۴۲		۶۴۲
۶۴۳		۶۴۳
۶۴۴		